

ובכלל, תמוה הוא, כיצד הגענו למצב זה בו כך מבינים משנה זו? הרי אם בתלמוד לא ראינו אמורא אחד שהולכים אחריו בכל דין ודין, ואם לא ראינו שפוסקים כפי השולחן ערוך בכל דין ודין³⁹ - קל וחומר כי לגבי פוסקי דורנו - שיבדלו לחיים טובים וארוכים - לא תתכן תופעה וחיוב מעין זה.

ז. 'מרא דאתרא'

קורה הדבר, שאדם שואל שאלה הלכתית ומקבל מענה בסגנון 'נהג על פי המרא דאתרא שלך'. תשובה זו נאה ויפה בנוגע למציאות ששררה בעולם עד לפני מספר עשרות שנים, אולם, כיום, כאשר האדם הממוצע לומד במספר מקומות; מחליף מקום מגוריו לעיתים תכופות יותר; וכן, עם חידושי הטכנולוגיה - נחשף לדעותיהם השונות של מגוון רבנים⁴⁰, - ובהצטרף לעובדה שכיום מקובל שישנם

ה א ר ו ת ב ד ר כ י נ ו ע ם ט

³⁹ "על כל פנים מעתה נפשטה מאליה השאלה אם יכול לעשות כפוסק זה בהלכות שבת וכפוסק אחר בהלכות סוכה וכיוצא בזה, דבהא לכולי עלמא ליכא קפידא וכדכוותה אשכחן בדוכתי טובא דהלכתא כמר בחדא וכמר באידך. וזה בין לקולא בין לחומרא כו'...אם יכול לעשות כפוסק זה בהלכות שבת וכפוסק אחר בהלכות סוכה וכיוצא בזה, דבהא לכולי עלמא ליכא קפידא וכדכוותה אשכחן בדוכתי טובא דהלכתא כמר בחדא וכמר באידך, וזה בין לקולא בין לחומרא כו'. ולא שייך לומר שחייבים לילך אחרי פסק ספר אחד בכל מקום, כי בלאו הכי אין פוסק בעולם ואפילו כגובה ארזים גבהו שנתקבלו להלכה כל הוראותיו כולם, וזה אמור גם בפוסקים המפורסמים הרמב"ם והשולחן ערוך אשר בית ישראל נשען עליהם. וכמדומה אני - לא נמצא אפילו שום תנא אחד או אמורא אחד שהלכה כמותו בכל מקום". הרב יצחק רצאבי, שו"ת עולת יצחק חלק ב סימן רסא.

⁴⁰ "בימינו, כאשר הקומוניקציה (=העברת מידע, תקשורת. הערת המלקט) מאוד חזקה, קשה לקבוע מי הוא רבו של אדם. לפי ההלכה (ראה חלק ההלכה, חלק יורה דעה סעיף עז. הערת המלקט), רבו מובהק הוא רבו שרוב חכמתו ממנו, או מרא דאתרא שנקבע על ידי הציבור כרב המקום. אולם, כאמור, בגלל הקומוניקציה, ובהעברה המהירה משיבה לשיבה, וממקום למקום, לא תמיד נוצר קשר הדוק בין רב לתלמיד". תשובת הרב יעקב אריאל בעניין 'עשה לך רב', 'עולה מן המדבר' עלון ישיבת ההסדר ימית, עלון 1 שבט תשנ"ט עמוד 12. "המושג מרא דאתרא בימינו הוא בעייתי כי אנשים נעים ונדים ממקום למקום ויש טלפונים וכלי תקשורת אחרים המאפשרים התקשרות עם רבנים שונים. בכל זאת, עצתי לכבד את המרא דאתרא". הרב יעקב אריאל, תשובה שניתנה באתר ישיבת בית אל, יג כסלו תשס"ז. וכנראה שמתוך מציאות זו מצאנו התבטאות בסגנון דלקמן: "כו' ולגבי חישוב זמן עלות השחר - למי שאין לו רב מובהק (שישמע ממנו את הזמן כפי דעתו) - ראה במקראי קודש כו'". הרב שלמה הורי, מקראי קודש, הלכות שלוש התעניות, פרק א הערה נא. הערת המלקט: כאשר זכיתי להיפגש (ח')

מספר רבנים המכהנים ברבנות בכל עיר, החל מהרבנים הראשיים וכלה ברבני השכונות, הרי שתוקף החיוב להישמע להוראותיהם בענייני הפרט, בענייני מעשיו של אדם בד' אמותיו - הצטמצם, נחלש, ונותר בעיקר בתחום ההוראות הכלליות, הציבוריות, הנעשות בפרהסיא, - בהן אין להמרות את פי רב המקום ולנהוג כנגד הוראתו⁴¹. כמובן, כאשר הוא מוגדר כמרא דאתרא. עיין בהערה⁴².

ה א ר ו ת ב ד ר כ י נ ו ע מ ס א

חשוון תש"ע) עם הרב שריה דבליצקי, אמר לי, כי כיום, המושג 'מרא דאתרא' הינו מורכב ומסובך. וחזר על משפט זה מספר פעמים.

⁴¹ "מרא דאתרא הוא מי שהציבור קיבל את הוראותיו וכמסופר בגמרא (שבת קל א) שבמקומו של רבי אליעזר היו כורתים עצים בשבת כדי להכשיר סכין לצורך מילה ועוד מקרים דומים בש"ס. בימינו לא בכל מקום רב רק כדי ללמוד ממנו תורה והדבר שונה ממקום למקום. עם זאת, בשאלות ציבוריות, יש לקבל את מרות המרא דאתרא". הרב יעקב אריאל, תשובה שניתנה באתר ישיבת בית אל, כ' אייר תשס"ה. "מה שפסק הרב מחייב למעשה בתחום קבלת מרותו הוא בדברים הציבוריים או מה שנעשה לעיני הציבור. אבל אם למישהו נראה שעל פי התורה שהוא למד יש להחמיר - מותר לו להחמיר בצנעא. ובכל אופן אין להקל כנגד פסק הרב אפילו אם התושב הוא תלמיד חכם כמוהו. ראינו בגמרא שרב נהג חומרא [כ] שהיה במקומו של שמואל גם בדברים שחלק עליו מפני שזה היה מקומו. ומותר לומר ברבים דעה שאיננה מתאימה לדברי הרב אך לא כפסק הלכה, וכמובן בדרך כבוד כמו: 'ידוע שהרב מפרש עניין זה בדרך פלונית, אולם, לעניות דעתי נראה שאפשר לפרש גם בדרך אחרת'. וכך נהגו גם גדולי ישראל והיו אומרים שזאת הכוונה במה שנאמר כי 'שבעים פנים לתורה' (במדבר רבה יג טו טז. זוהר בראשית מז ב). אבל אם משתמע מכך מחלוקת למעשה - צריך לומר: 'אין בזה לבטל את מה שפסק הרב שליט"א'". הרב דוד חי הכהן, תשובה שניתנה באתר ישיבת בית אל. "אבל בימינו, בדרך כלל רבני הערים אינם כופים את דעתם על מה שאדם עושה בתוך ביתו והם מרשים לו לשאול את רבו, והפסקים שלהם הנוגעים לענייני העיר כולה - רק הם המחייבים, אלא אם כן ידרשו בפירוש אחרת". הרב שלמה אבינר, שו"ת שאילת שלמה חלק ז סימן פג.

⁴² "והנה הרב משה כהן [כלפון] בספר הלכה למשה (מערכת מ סימן א) כתב שדין מרא דאתרא אינו נוהג בזמן הזה. עיין שם כו' אולם נראה דכל דין מרא דאתרא נאמר רק אם הוא רב היחידי באותו מקום, שעל פיו יצאו ועל פיו יבואו, אבל בזמן הזה שנוהגים למנות בכל עיר ועיר רבני שכונות, וכל קהילה מונה לה רב לעצמה, לא שייך בכהאי גוונא עניין של מרא דאתרא, וכן כתב רב העיר בני ברק הרב הגאון ר' שלמה קורח שליט"א בספרו תשובה כהלכה (סימן כב) לגבי ההנהגה בעירו בני ברק. עיין שם. גם בספר הדר זקנים (הרב יואל שורץ, עמוד 116) כתב שבעיר גדולה שממנים רב ראשי, אבל ישנם הרבה מורי הוראה בעיר, צריך עיון אם רב כזה נחשב כמרא דאתרא שאסור להורות במקומו, ולכאורה תלוי הדבר באם אין שום מורה הוראה מתמנה אלא על פיו אז הוא נחשב כרב לכל דבר, אבל אם תושבי העיר נוהגים למנות מורי

ח. האלטרנטיבה - אנדרלמוסיה?

אם כך, ישאל השואל, מה נעשה כעת, לאחר שראינו כי אין מקור לכך שצריך ללכת אחרי פוסק אחד ויחיד בכל דין ודין - כיצד ננהג? מי יורנו את הדרך? תשובה: השכל שנתן לנו הבורא הוא הכלי הנמצא בידינו בכדי לדעת זאת.⁴³ כמובן, מי שאינו ראוי להכריע או לבחור בין דעה לדעה או מי שהנחייה זו מרתיעה אותו - יעשה לעצמו רב אחד וילך על פיו.

⁴³ מדרש חנוכה

ובמילים אחרות, מי שאינו בר הכי לברר כפי כוחו את הדעות השונות בהלכה, עליו, 'בגדול', לעשות לו רב אשר ילך על פיו ולא לבחור כל פעם, כפי מצב הרוח, ללכת על פי פסק של רב אחר וכפי שבארנו בפרק ד, וזאת, כדי שלא יסתבך ויתבלבל מרוב סתירות והוראות.⁴⁴ אמנם, מי שהוא בר-הכי

⌘ הארות בדרכי נועם ⌘

הוראה גם מבלי ידיעתו, אין הוא נחשב כמרא דאתרא לעניין פסק אלא לעניין שאר כיבודים וצריך עיון".
הרב יהודה ברכה, שו"ת ברכת יהודה, חלק ב סימן יד. "אם הישוב מעמיד מספר ראשים, אין לאף אחד מהם סמכות של רב המקום כמבואר בשו"ת מהר"י מברונא. שיוך האדם לרב נקבע על פי הקהילה אליה הוא שייך בשכונת מגוריו". **תשובת הרב אורי שרקי מתאריך כז אלול תשס"ו.** ועיין בחלק המילואים, עמוד 237, מספר סידורי 42, 2.

⁴³ אגב כך יש להזכיר את שאינו מפורסם. הרמ"א פותח את הגהתו הראשונה **בשולחן ערוך (א א)** בציטוט מדברי הרמב"ם במורה נבוכים (ג נב), וכך מצטט הרמ"א: "כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול; ולא דיבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדיבורו במושב המלך". עד כאן הציטוט מדברי הרמב"ם; כעת, מוסיף הרמ"א דברים משלו וכותב "כל שכן פְּשָׁטִים האדם אל ליבו **שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא** אשר מלוא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו". ורק כעת, עורכי השולחן ערוך הוסיפו בסוגריים את המקור ממורה נבוכים, על אף שהשימוש במורה נבוכים על ידי הרמ"א הסתיים קודם לכן. ומה הם המשך דברי הרמב"ם במורה נבוכים? כותב הרמב"ם "ולפיכך, מי שהעדיף את השלמות האנושית ושיהיה איש האלוהים באמת, יתעורר וידע כי המלך הגדול האופף אותו והנצמד לו תמיד, גדול מכל אחד מבני אדם ואפילו היה זה דוד ושלמה, ואותו המלך הנצמד האופף הוא **השכל השופע עלינו**, שהוא המגע בינינו ובינו יתעלה". ועל אף שגם הרמב"ם וגם הרמ"א מסכימים שד' מסתכל על האדם, מכל מקום, יש חשיבות לדברי הרמב"ם המדגיש את העובדה שהשלמות האנושית הזו מגיעה אלינו דרך השכל. והבן.

⁴⁴ "אם אדם יעשה לעצמו הרבה רבנים, הוא יהיה עשיר מאוד בידיעות אך מבולבל באשר להכרעותיו בחיים, כי תהיינה לו הדרכות סותרות מרבניו השונים". **הרב שלמה אבינר, שו"ת שאילת שלמה חלק ז סימן פד.** "לא במקרה ניתנה תורה בכתב ובעל פה ואפילו אם היה צורך במשך הדורות להעלות על הכתב ידיעות ודברים שהיו עלולים ללכת לאיבוד, הצורך בפנייה אישית לתלמיד חכם מְּשֹׁר וְעַצְמוֹת (לא